

Становище

от проф. д-р Лиляна Деянова
СУ „Св. Климент Охридски”, Катедра „Социология”

по конкурса за заемане на академичната длъжност „професор” в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски”, в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата, научна специалност Социология (Социология на правото и модерните институции)

В конкурса за професор в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски” „Паисий Хилендарски”, обявен в „Държавен вестник” от 22 април 2016, бр. 32, участва един кандидат – д-р Иво Ангелов Христов, доцент от катедра „Приложна и институционална социология” на същия университет, Философско-исторически факултет. Документацията, необходима за кандидатстване, съдържа, наред с всички други изискуеми (съгласно чл. 76, ал.11 т. от правилника за развитие на академичния състав на ПУ и на ЗРАС в Република България) документи, тринадесет научни текста, публикувани след хабилитирането му като доцент в ПУ през 2009 година.

1. Описание на представените за участие в конкурса материали

Кандидатът е приложил публикуваната през 2016 г. авторска монография *Пред пепелищата на нестаналото българско общество*, (изд. Студио 18, Пловдив), както и значителни, вкл. и по обем, свои студии, които са части от две колективни монографии, издадени от издателство „Изток-Запад”, съответно през 2008 и 2011 години – *Мрежите на прехода* и *Черните дупки на българската енергетика*. Отбелязвам специално съставителството му и авторската студия в сборника на Центъра за академични изследвания, София, *(Не)станалото правово общество в България*. Иво Христов прилага още и 9 статии на български и чужди (английски и немски), езици, които са публикувани в сериозни академични издания (бих изключила от тях изданието на българското геоополитическото дружество *Геополитика*).

2. Общо представяне на научно-изследователската и преподавателска дейност на кандидата и на мястото му в професионалната общност

Публикациите на доцент д-р Иво Христов са резултат на дълготрайни и задълбочени професионални интереси, специализации и участия в наши и международни големи научни проекти (напр. университетският център „Фернан Бродел” в Ню Йорк, Института „Макс Планк” и Гьоте университет в Германия, „Американският изследователски институт в Турция”). Става дума за сътрудничества с авторитетни изследователски звена и академични програми.

Иво Христов има дълъг преподавателски стаж, наред със своя плодотворно акумулиращ се изследователски опит в различни интердисциплинарни среди и с опита на правен експерт (включително в Народното събрание), познаващ меандрите на конкретното действие на законодателните и други институции. Той е автор на професионални и високо оценявани от студентите курсове, задължителни и избираеми, включени в учебния план на ПУ (университет, в който той става редовен асистент в 2006 г.), но и в учебния план на Катедра „Социология” на СУ „Климент Охридски” и другаде. Това са курсовете по теория и социология на правото, историческа социология

на модерните институции, социология на българските модернизации, социология на наказателните институции, социология на политиката и др. Като член на академичната общност е участвал критично, с усет и знания за научни политики, в разработването и приемането на шест броя нови бакалавърски и магистърски програми. Бил е ръководител на катедра „Приложна и институционална социология”.

Научните трудове на Иво Христов, изследванията, активното участие в публичното пространство, в професионални организации и асоциации и др., го утвърждават като ценен експерт и колега (спомням си усилията му в комисията по етика на БСА да състави и утвърди изискванията на етичния ѝ кодекс).

Справката за цитиранията, изисквана като документ в конкурса, дава представа за доброто приемане и влиянието на неговите изследвания в разнородни професионални среди, вкл. институционални.

3. Оценка на съдържанието на научните публикации и на техните приноси

Множество публикации на Иво Христов са значими разработки в ключови за съвременното развитие на социалните науки области и проблематики: социология на правото и на правната регулация, историческа социология на социализма, социология на модерната публичност, социология на „кризите” и на регионалните конфликти.

Безспорни са постиженията при теоретизирането върху механизмите на правната система на социализма и на характерните за нея „юридическа бутафория” и „бинарна регулация” (това, че базовите за системата отношения са извън – и по различни начини „извън” - от имащите различна валидност нормативни кръгове). Съществена и аргументирана е концепцията (позоваваща се и на други подобни концепции за „раждането-агония на българската демокрация” (*Пред пепелището*, с. 250) за влиянието на наследената традиция на извънправна регулация върху следващия, постсоциалистическия, период и изначално преопределената подчинена роля на правния регулатор в „(не)станалото правово общество на прехода”. Детайлно са описани - и то без да се преувеличава социалната сила на юридическото (с.109) - причините, пътищата и начините, по които то се е случило, както и новите форми на „конституционни бутафории”.

Правейки историческа социология на българските социални трансформации, Христов ги разглежда през призмата на трансформациите на правния регулатор, но разбран не като текст или абстрактна нормативна система, а като „динамично нормативно поле”, в което се сблъскват интересите на противопоставящи се лица, групи, свързани със стари и нови процеси. Така в много ключовата за тезите на Иво Христов студия „Правото на прехода” виждаме педантичен аналитичен срез на „икономическото законодателство” на, така да се каже, „дългия постсоциализъм” (годините започващи от 70 години на предишния режим) коато са се родили множество законови наредби, вкл. „водоразделният Указ 56”, създаващи благоприятни условия за ограбване на милиони и на тяхното натрупване и концентриране. И ефектите им не могат да бъдат неутрализирани дори и от новите политики на „кондиционалитет”, „поставяне на условия”, вкл. условия за нови правни уредби, както се показва и в студията, резултат и на международен проект Rule of Law – граници и възможности. Тук се показват и нови форми на „подмяна на социалния проблем с институционален” (основна теза, развивана от Иво Христов - вкл. в диалог с анализите на професор Г. Димитров – за логиките на скриването на социалния проблем чрез подменянето му с например институционален – с проблема за съда и правоприлагането, а институционалният на свой ред се редуцира до поредици от организационно-технически и тясно нормативни дефицити (за да се стигне в крайна сметка до стабилизирането на статуквото).

Затова смятам за стойностни критиките към модната след 1989 година „транзитологическа парадигма“ през призмата на една оригинално интерпретирана теория за „изминатия път“ и сравнително-историческа теория на западните и българските модернизационни вълни и на проблематичния демократичен ред. Особено интересни и по-убедителни са тези критики когато са базирани на емпиричните автори изследвания, проследяващи конкретните интереси на разнообразни социални групи (както става например в емпиричното изследване на юридическите аспекти на трансформацията на енергийния комплекс в годините на българския „преход“ - *Черните дупки на българската енергетика*, глава втора). Тези изследвания свидетелстват също така и за по-общите теоретически предпочитания към методи, теории, парадигми (от типа „Economy-World на Уолърстийн, например; или теории като „системно субектната теория за обществото“ на руския историк Андрей Фурсов, от когото е взета – по думите на самия кандидат - тезата за социализма като „кратократично общество“). Така например „историко-сравнителен подход“ в действие може да се види във втора глава на *Черните дупки на българската енергетика* (с.65), наред с прилагането на М. Олсън-овото схващане за „бандитския модел за еволюция на съветската икономика“, открояващо в спомената втора глава различните социални логики на „свръхограбването на населението“ и нормативните уредби, чрез които бившите комунистически елити овладяват най-печелившите отрасли.

Както и в предишните си професионални и систематични трудове по социология на правото и на българската модернизация, Иво Христов предпочита да очертава дългите цикли и процеси на модернизационното „цивилизоване“ (повлиян много - струва ми се - повече от Фернан Бродел и Имануел Уолърстийн, отколкото от Н. Елиас и М. Вебер), да се позовава и диалогизира с автори на макросистемни теории за модернизацията и „цивилизоването“ (за съжаление понякога културалистко-детерминистки, като напр. Хънтингтън или А. Фурсов). А тук стигам и до моите

4. Бележки и въпроси

Защото, без да съм компетентна по Андрей Фурсов, съм озадачена от присъствието, експлицитно и имплицитно, на някои от неговите и много подобни на неговите „теории“ (ще сложа последното в кавички не само защото те са доста предпочитани и в стилистиката на Иво Христов) в последната монография на Иво Христов. Последната наистина подема и конкретизира предишните рефлексивни анализи на метаморфозите на „главното противоречие на социализма“ (проследени във втората глава) и на по-общото противоречие между – цитирам Иво Христов - „властовата“ (политическата) постсоциалистическа концентрация и поддържаната институционална имитация на развит демократичен режим“. Питам се обаче още по повод на самия ѝ увод (според мен слаб и ненужно идеологически приповдигнат, с неуместното подзаглавие „кличим пред пепелището на нестаналото българско общество“) дали тази конкретизация е напълно успешна и дали масовите читатели ще разберат дълбочината на тезите и аргументите? Но по-важният ми въпрос е: не са ли несъвестими тези, меко казано, твърде културалистки теории на руския историк, като напр. теорията за „вирус елитите“ или за свързаната с нея теория за „вървящия към пропаст“ Запад, водещ дори „психоисторическа война с Русия“ и пр. с патоса на онази действително критическа историческа социология, която Иво Христов демонстрира в предишните си големи монографии (някои от които съм рецензирала с адмирации)?

В твърде хетерогенния текст на новата монография аз, разбира се, лесно разпознавам и продължавам да ценя съществените тези, дори и онези, които изобщо не споделям. Като напр. предлаганата ни нееднократно интерпретация на тинк-танковете, която не само заради дразнещия език (за „грантовите интелектуалци“ и „офис планктона“)

оттласква всякакви аргументи. Или например, тезата за края на мултикултурализма, който – цитирам стр. 13 – „бе мъртвороден още със самия факт на неговото създаване като идеологически вирус за примамване на неевропейските, нехристиянски маси, с цел да се трудят като щастлив добитък във фабриките на развития Запад”. В късните текстове на Иво Христов не достигат теоретически понятия когато се говори за „Запада” и „българското като социално качество”, за „децивилизването” и „неоварварството”, за старите и новите - много новите - социални диференциации (става дума за „висшата каста, откраднала резултатите от труда на населението” – но тя ли е онази „с вълче лице, необремено от никакви културни... пък и никакви други цивилизационни задръжки” или „третото поколение номенклатура”; също за „интелектуалци недоносчета”, „инфантилна средна класа” и „население /което/ е в процес на свободно демографско и цивилизационно „падане”, като най-пационалната част от него е изсмукана в западно направление, а на територията пребивава по-скоро демографската шлака”... И проблемът не е само в липса на точни думи, а в липсата на точни имена на нещата (за което призовавал и цитирания от автора Конфуций).

Казано накратко, смятам тази монография за най-слабата монография на Иво Христов, защото в нея не е удържан баланса между критиката и експертната (онова, което в традицията на Бурдийо наричат „ангажирана неутралност”, имайки предвид една по-добра интерпретация на Веберовия тезис за ценностната неутралност и на неговите категории „отношение към ценности”, „ценностен мащаб”).

Заключение:

Научните резултати и преподавателската дейност на участника в конкурса напълно съответстват на изискванията за заемането на академичната длъжност професор. Затова - на базата на подчертаните по-горе неомаловажими приноси - предлагам на членовете на научното жури да гласуват за присъждане на Иво Христов научното звание „професор”, в професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата, научна специалност Социология (Социология на правото и модерните институции).

30 септември 2016

Лиляна Деянова